

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2013- Volume 22, Issue 1, pp. 21–38
URN:NBN:NL:UI:10-1-114396

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Igitur publishing, in cooperation
with Utrecht University of

Applied Sciences, Faculty of Society and Law

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Gideon de Jong (MSc) is a researcher and teacher at the
School of Social Studies, Hanze University of Applied
Sciences. For the past six years, his research focus has
been on issues in public mental health care. Currently
he is executing PhD research into the effectiveness of
Family Group Conferencing in public mental health care.

Dr. Gert Schout is Professor at the School of Nursing,
Hanze University of Applied Sciences. Over the past
decade he has been involved in the research and

development of public mental health care in the
Netherlands. He has written books and published
in various journals on topics dealing with care for
socially vulnerable people. In 2007 he received
his PhD at the University of Groningen on a study
into the interplay between care avoidance and
care paralysis. His recent research has a focus on
the application of Family Group Conferencing in
(public) mental health care.

Correspondence to: Gideon de Jong,
Marie Kamphuisborg (gebouw T), Zernikeplein 23,
9747 AS, Groningen, the Netherlands
E-mail: gideon.de.jong@gmail.com;
g.de.jong@pl.hanze.nl

Received: 30 October 2012

Accepted: 13 February 2013

Category: Research

OGENSCHIJNLIJK MISLUKTE EIGEN KRACHT-CONFERENTIES BIJ MENSEN MET BEPERKTE HULPBRONNEN

GIDEON DE JONG
EN GERT SCHOUT

ABSTRACT

Apparently failed family group conferences in client systems with limited resources

Family group conferences are increasingly organized to mobilize social support for vulnerable people. Clients in public mental health care (PMHC) often have broken and faded networks, so

OGENSCHIJNLIJK MISLUKTE EIGEN KRACHT-CONFERENTIES BIJ MENSEN MET BEPERKTE HULPBRONNEN

they have limited resources to gain support from. Between the start of 2011 and mid-2012 fifteen apparently failed conferences in the PMHC setting of Groningen (the Netherlands) were analyzed. Semi structured interviews were carried out with all participants of the conferences to reveal their course. The majority of those conferences were organized as a last resort, in situations wherein professional care already had failed. Goals of the conferences were not reached as informal support was insufficiently mobilized and clients showed a lack of initiative. It appears to be difficult to break through vicious circles of paralysis with just a single conference. It is questionable if PMHC clients take benefit from conferences that have a one-sided emphasis on recovery. Widening the circle with people from other networks could probably raise new opportunities for this target group.

Keywords

Family Group Conferencing, public mental health care, social support, social network, care paralysis

SAMENVATTING

Ogenschijnlijk mislukte Eigen Kracht-conferenties bij mensen met beperkte hulpbronnen

Eigen Kracht-conferenties (EK-c's) worden in toenemende mate ingezet om sociale steun voor kwetsbare mensen te mobiliseren. Cliënten in de openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGz) hebben vaak een beschadigd netwerk en daardoor weinig informele hulpbronnen. Van begin 2011 tot midden 2012 zijn vijftien als mislukt aangemerkte EK-c's in de OGGz van de provincie Groningen geanalyseerd. Semigestructureerde interviews vonden plaats met alle deelnemers van deze conferenties om het verloop en de opbrengsten in beeld te brengen. Meerdere van de onderzochte conferenties zijn als laatste strohalm aangegrepen, in situaties waarin de reguliere hulpverlening zelf niet slaagde. Doelen van de EK-c's werden niet behaald doordat informele steun onvoldoende werd gemobiliseerd en hoofdpersonen zelf moeilijk in de benen kwamen. Initiatiefloosheid en verlamming blijken door een enkele conferentie lastig te doorbreken. Het is de vraag of de OGGz-doelgroep gebaat is bij een eenzijdige nadruk op contactherstel wanneer hier weinig winst te behalen valt. Het is aannemelijk dat er in een te kleine vijver van informele contacten wordt gevist en dat uitbreiding van de kring met krachten van buiten het sociaal netwerk nodig is om vooruitgang met deze doelgroep te boeken.

Trefwoorden

Eigen Kracht-conferenties, openbare geestelijke gezondheidszorg, informele zorg, sociaal netwerk, zorgverlamming

ACKNOWLEDGEMENTS

The 40 Family Group Conferences are funded by the province and municipality of Groningen, the Netherlands. For our research we received grants from the Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport [Dutch Ministry of National Health, Welfare and Sport], Fonds Psychische Gezondheid [Netherlands Foundation of Mental Health], and NutsOhra.

INLEIDING

Er is groeiende belangstelling voor Eigen Kracht-conferenties (EK-c's) in uiteenlopende hulpverleningsvelden en publieke sectoren. EK-c's zijn gebaseerd op het in Nieuw-Zeeland ontwikkelde besluitvormingsmodel Family Group Conferencing (FGC). Een onafhankelijke coördinator bereidt een EK-c voor en loopt samen met het gezin na wie uitgenodigd zullen worden. Ook professionals nemen deel, maar kunnen alleen aan het begin van de conferentie hun zienswijze op de probleemsituatie delen en eventuele oplossingen aandragen. Het "hart" van de conferentie wordt gevormd door het besloten familiemoment: vrij van toezicht door instanties heeft het gezin met hulp van familie, vrienden en andere betrokken omstanders zelf de mogelijkheid tot een plan te komen. Een EK-c is het begin van een proces; na de conferentie is het aan de familie zelf om, eventueel met ondersteuning van professionals, het plan uit te voeren en te evalueren (Van Beek & Muntendam, 2011).

EK-c's hebben inmiddels hun waarde bewezen in de jeugdhulpverlening. Daarentegen is er weinig ervaring met deze conferenties in de openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGz). Individuen en multiprobleemgezinnen in de OGGz hebben vaak een klein en beschadigd netwerk (Knot-Dickscheit, Tausendfreund & Knorth, 2011; Nederlands Jeugdinstituut, n.d.; Sousa & Eusébio, 2007; Sousa & Rodrigues, 2012; Van Hemert & Wolf, 2011). Er is bovendien weinig geloof in de integriteit en goede bedoelingen van anderen. Aan de andere kant maakt de veelheid aan problemen dat zowel naasten als professionals beducht zijn om in een overbelaste zorgsituatie terecht te komen (Schout, de Jong & Zeelen, 2010, 2011; zie ook Linders, 2010).

Een gezin dat informele steun ontbeert leunt vaak achterover en wacht af totdat de verzorgingsstaat in actie komt. Het is verstrikt geraakt in de mythe dat professionals bekend zijn met hun situatie en wel zullen interveniëren (*learned helplessness* aldus Sousa & Rodrigues, 2012, p. 4). Tegelijkertijd gaan professionals ervan uit dat het gezin zelf in de benen zal komen (Sousa & Eusébio, 2007). Zorgverlamming en initiatiefloosheid wordt ook in de OGGz gezien (Schout *et al.*, 2011). Voor een succesvolle uitkomst van EK-c's is het doorbreken van

initiatiefloosheid en verlamming cruciaal. Wordt dit niet gedaan, dan zullen na de conferentie (als het hier al tot komt) de herstelde contacten wederom afbrokkelen. Een kwetsbaar gezin wordt veerkrachtig wanneer informele steun duurzaam wordt gemobiliseerd (vergelijk Morris, 2012). Ofwel, een gezin dat sociaal is ingebed is minder kwetsbaar (vergelijk Poortinga, 2006).

Recent gerandomiseerd onderzoek wijst uit dat EK-c's en aanpalende besluitvormingsmodellen positieve uitkomsten hebben voor gezinnen, vooral in situaties waarin de veiligheid van het kind in gedrang is (zie onder andere Pennell, Edwards & Burford, 2010; Wang, Lambert, Johnson, Boudreau, Breidenbach & Baumann, 2012). De kracht van conferenties ligt in het versterken van informele betrokkenheid en het creëren van gezamenlijke verantwoordelijkheid zodat risico's worden verkleind en veiligheid toeneemt. Ook in de OGGz is volop aandacht voor risicovol gedrag van cliënten. Het is aannemelijk dat in dit veld EK-c's verkommering en verloedering helpen doorbreken en antisociaal gedrag kunnen inperken.

Van begin 2011 tot eind 2012 zijn veertig EK-c's georganiseerd in de Groningse OGGz. Doel van dit onderzoek is antwoord te geven op de vraag of deze conferenties blijvend als besluitvormingsmodel in de OGGz kunnen worden ingezet. Tussentijdse bevindingen maken duidelijk dat relaties binnen beschadigde netwerken herstellen en plannen worden geformuleerd die de leefsituatie van individuen (zie De Jong & Schout, 2012a) en in buurten doen verbeteren (zie De Jong & Schout, 2012c). Dit artikel gaat daarentegen in op vijftien van de veertig conferenties die door respondenten als mislukt worden getypeerd. Deze EK-c's zijn in veel gevallen ingezet als laatste middel om het tij te keren, op een moment dat de reguliere hulpverlening reeds had gefaald. De hoofdpersonen van deze conferenties beschikken over weinig informele hulpbronnen. Doel van dit artikel is een antwoord te geven op de vraag in hoeverre deze conferenties inderdaad zijn mislukt en of er desondanks neveneffecten zijn aan te wijzen. Daarnaast stellen we de vraag of er valt te leren van ogenschijnlijk mislukte conferenties in systemen met beperkte informele hulpbronnen.

METHODOLOGIE

De vijftien in dit artikel besproken cases maken onderdeel uit van in totaal veertig case studies naar een zelfde aantal EK-c's in de Groningse OGGz (zie De Jong & Schout, 2012b). Van elke conferentie wordt het verloop omschreven en de opbrengsten in beeld gebracht. We willen niet alleen weten of *iets werkt*, maar vooral *waarom iets werkt* en *onder welke omstandigheden*.

Dataverzameling en respondenten

Met de hulp van 30 studenten Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, Sociaal Pedagogische Hulpverlening en Verpleegkunde van de Hanzehogeschool Groningen is getracht alle deelnemers van de vijftien conferenties te interviewen. Semigestructureerde interviews vonden plaats aan de hand van een topiclijst die is gebaseerd op een verkennend onderzoek naar kansen en beperkingen van EK-c's in de OGGz (zie De Jong & Schout, 2011). In deze vorm van dataverzameling stellen de onderzoekers zich open voor inzichten die zich tijdens het interview voordoen, reflecteren hierop en vragen desgewenst door.

Het verloop van de conferenties is omschreven aan de hand van het FGC-model dat vier stappen doorloopt (zie Hayes & Houston, 2007, p. 995): 1) verwijzing, 2) voorbereiding, 3) conferentie, en 4) implementatie en evaluatie van het plan. De conferentie (stap 3) verloopt volgens drie fasen: 1) informatieve deel, 2) besloten familiemoment, en 3) besluitvorming. Naast het omschrijven van deze stadia is expliciet gevraagd naar een omschrijving van de probleemsituatie, verwachtingen van de conferentie, wendingen tijdens het besloten moment en de besluitvorming, en de rol van de Eigen Kracht-coördinator. Om de opbrengsten in beeld te brengen is gevraagd of het hoofddoel van de conferenties is behaald, of sociale steun en de eigen kracht van de hoofdpersonen is toegenomen en of de caseload van de betrokken professionals is verlicht. Respondenten is specifiek gevraagd te reflecteren op het wel of niet slagen van conferenties zodat succes- en faalfactoren in beeld konden worden gebracht. We beperken ons in dit artikel tot het omschrijven van opvallende patronen in het verloop van vijftien conferenties.

Vier groepen respondenten zijn te onderscheiden (zie tabel 1 in de "supplementary", te vinden op de website van het *Journal of Social Intervention*): 1) de hoofdpersonen (OGGz-cliënten), 2) betrokkenen uit het sociaal netwerk (familie, vrienden en buurtgenoten), 3) professionals (hulpverleners, wijkagenten, medewerkers van woningbouwcorporaties en gemeenten), en 4) Eigen Kracht-coördinatoren. In de vijftien case studies zijn in totaal 101 mensen geïnterviewd, uit een totaal van 187 conferentie-deelnemers (waaronder 16 Eigen Kracht-coördinatoren). Interviews vonden plaats op een door respondenten aangegeven tijdstip en locatie – zowel overdag als in de avond, bij respondenten thuis als binnen organisaties waar zij werkzaam zijn. Alle interviews zijn opgenomen en nadien verbatim uitgetypt. De tijdsrange van de interviews lag tussen 15 en 150 minuten, met een gemiddelde tijdsduur van 60 minuten.

Data-analyse en valideren onderzoeksbevindingen

De data-analyse vond plaats in een cyclisch proces van constante vergelijking (Boeije, 2002) en doorliep twee stappen: 1) analyse op individueel caseniveau waarin tussentijdse conclusies uit de interviews werden gevalideerd tijdens zogeheten “member checks”, en 2) meta-analyse van opvallende patronen in de individuele cases.

De verbatim uitgeschreven interviews zijn geanalyseerd met behulp van het programma Atlas.ti. Codes werden aan betekenisvolle regels of fragmenten toegekend (open coderen). Deze codes zijn samengevoegd en gegroepeerd tot categorieën, ofwel kernlabels (datareductie – axiaal coderen). Uiteindelijk werden gegevens in elkaar geschoven door verbanden te leggen tussen categorieën (selectief coderen), zodat het mogelijk was het verloop en de opbrengsten van elke case te omschrijven. Bevindingen uit deze analyse kwamen tot stand in een voortdurende dialoog tussen de studenten en de auteurs van dit artikel.

Tussentijdse conclusies uit de interviews zijn gevalideerd tijdens member checks (zie Guba & Lincoln, 1989). De vijftien bijeenkomsten duurden elk anderhalf uur, zijn opgenomen en nadien geanalyseerd. In totaal waren 42 respondenten aanwezig tijdens deze bijeenkomsten (zie tabel 1 in de “supplementary”): 7 hoofdpersonen, 9 leden uit het informele netwerk, 13 professionals en 13 Eigen Kracht-coördinatoren. Naast de onderzoekers was tijdens elke bijeenkomst ook een beleidsmedewerker van de Eigen Kracht Centrale aanwezig die de bijeenkomsten aangreep om onder andere kennis op te doen over de optimalisering van het aansturen van coördinatoren. Respondenten stemden over het algemeen in met de tussentijdse conclusies. Tijdens de discussies kwamen ook nieuwe inzichten bovendrijven die resulteerden in een beter begrip van het verloop en de opbrengsten van elke conferentie.

Nadat het verloop en de opbrengsten van elke case study in beeld waren gebracht werd een meta-analyse uitgevoerd om thema's en labels te identificeren die in meerdere cases kunnen worden waargenomen. Dit leidde uiteindelijk tot 5 thema's en 28 labels (zie tabel 2, in de “supplementary”). Deze thema's en labels zijn uiteindelijk voorgelegd aan twee externe deskundigen en nadien aangescherpt. Zowel tijdens de dataverzameling als -analyse zijn specifieke wendingen bijgehouden in een logboek. Thema's, patronen en afwijkingen hierop zijn verwerkt tot een theoretiserende tekst. De basis van dit artikel wordt gevormd door het combineren van de dominante thema's en opvallende afwijkingen, het formuleren van vragen en discussiepunten en het toetsen van interpretaties en voorlopige conclusies in de member check bijeenkomsten.

Ethische verantwoording

Voor elke case study is door de hoofdpersonen toestemming verleend om onderzoek te doen. De bevindingen zijn niet herleidbaar naar plaats en persoon. Onderzoekers hebben een geheimhoudingsverklaring ondertekend.

BEVINDINGEN

Het verloop van de vijftien conferenties is inzichtelijk gemaakt door respondenten te laten reflecteren op de situatie zowel voorafgaand, tijdens als na de conferentie. In deze kwalitatieve data is een veelheid aan patronen en afwijkingen te ontdekken die laten zien waarom de conferenties als mislukt worden aangemerkt. We beperken ons hier echter tot vijf kernpatronen die in meerdere cases (maar niet in elke) kunnen worden waargenomen, waarvan de eerste vier patronen oorzaken van het mislukken van de conferenties betreffen en de vijfde ingaat op opmerkelijke neveneffecten die desondanks zijn opgetreden.

(1) Vaak zijn contacten tussen OGGz-cliënten en hun netwerk zodanig beschadigd of verwaterd dat familieleden en omstanders terughoudend zijn deel te nemen aan een conferentie. Daarentegen kan een netwerk nog wel betrokken zijn, maar neemt geen initiatief meer omdat het is moegestreden. Het vergt in dergelijke omstandigheden inzicht en tact van een coördinator om toch deelnemers te motiveren voor deelname aan de conferentie. (2) Daarnaast speelt in veel gevallen mee dat cliënten moeite hebben om de vuile was buiten te hangen; ze schamen zich zodanig voor hun problemen dat een conferentie een te grote bedreiging vormt. (3) Weer een andere reden voor het afketsen of mislukken van een conferentie is wanneer initiatiefloosheid bij hoofdpersonen en hun netwerk optreden en verlamming bij instanties. (4) Wanneer netwerkleden huiverig tegenover een conferentie staan of hoofdpersonen zelf terughoudend zijn ten opzichte van het uitnodigen van het netwerk en een gebrek aan initiatief bij beiden optreedt, wordt wederom het heil gezocht in de reguliere hulpverlening. (5) Conferenties die niet opleveren wat werd beoogd – voornamelijk een toename van sociale steun en het verlichten van de caseload van hulpverleners – worden door omstanders snel als mislukt gedefinieerd. Desalniettemin kan een aantal opmerkelijke neveneffecten worden waargenomen in deze mislukte conferenties.

Beschadigde en verwaterde netwerken

In acht van de vijftien cases (case 3, 4, 6, 7, 10, 11, 13, 15, zie "supplementary") kunnen de hoofdpersonen in onvoldoende mate terugvallen op steun van familie en omstanders; informele

OGENSCHIJNLIJK MISLUKTE EIGEN KRACHT-CONFERENTIES BIJ MENSEN MET BEPERKTE HULPBRONNEN

contacten zijn beschadigd of verwaterd. In enkele gevallen is het netwerk betrokken, maar gedesillusioneerd en moegestreden; ze willen nog wel iets betekenen voor de hoofdpersoon maar nemen geen initiatief. In case 4 heeft bijvoorbeeld de hoofdpersoon goed contact met één zus en haar man, terwijl het contact met beide broers stroef verloopt door een moeizame verhouding met haar schoonzussen. De hoofdpersoon was altijd al het zorgenkindje van de familie. Op volwassen leeftijd trok ze met de “verkeerde” mannen op en werd daardoor meegezogen in (klein) crimineel gedrag. Doordat ze ook een licht verstandelijke beperking heeft is het voor haar moeilijk om de situatie te overzien. Oplopende schulden en een vervuild huis droegen bij aan escalatie. Toen ze begin dertig was werd ze zwanger. Haar zus vertelt over deze zwangerschap:

Ze is alleen en heeft bewust voor een kind gekozen, terwijl ze het al moeilijk had in het zelfredzaam zijn. Dus dat gaf druk op de rest van de familie. Eigenlijk wisten we allemaal al dat ze wel wat hulp kon gebruiken. En dat hadden we ook al toegezegd toen ze zei dat ze zwanger was en dat ze bewust de keuze had gemaakt om het kind te krijgen.

Haar vriend was tijdens de zwangerschap alweer uit beeld. De schoonzussen hadden de hoofdpersoon al voorafgaand aan de EK-c “afgeschreven”, aldus de Eigen Kracht-coördinator. Zij bleken hun echtgenoten (broers van de hoofdpersoon) hierin mee te trekken. Als broers en schoonzussen dan toch iets voor haar wilden betekenen deden ze dit achter haar rug om, zoals contact opnemen met het maatschappelijk werk. Toch waren ze bereid deel te nemen aan de conferentie. De hoofdpersoon had verwacht dat de conferentie zou helpen in contactherstel, ze hoopte op waardering van haar familie en wilde bouwen aan haar zelfvertrouwen. Hier waren echter onvoldoende condities voor gecreëerd. De schoonzussen gebruikten de conferentie voornamelijk als platform om hun ongenoegens over haar te uiten. Een vriendin van de hoofdpersoon vertelt over de conferentie:

Dat was iets dat K. wilde, dat de familie haar meer zou steunen. Waarop de schoonzusjes haar daarop aanvielen van: “Wat is dat voor iets belachelijks en zitten we daarvoor hier? Je hebt ons telefoonnummer en je kunt ons bellen!” En bamm! Toen klapte K. dicht.

De coördinator greep niet in op het moment dat het uit de hand liep, terwijl dit wel van hem werd verwacht. Ondanks dit moeizame verloop heeft de conferentie de hoofdpersoon wel doen laten inzien aan wie zij steun kan ontfangen, in dit geval een vriendin, haar moeder en een oudere zus met zwager. De hoofdpersoon zegt zelf hierover:

Ik ben harder geworden tegenover mezelf, maar ook naar hun toe. Ik ben echt zo van: laat maar. We moeten eigenlijk nog een keer op een avond bij elkaar komen. Hoe het allemaal is

gegaan en verlopen. Ik ben ook zo van: beginnen ze weer te ouwehoeren, ga dan maar weg. Ik doe mijn punten. Ik ga ze gewoon na met jullie steun of niet. En zo niet, dan weet ik dat ze me niet steunen. En dan ben ik klaar met diegenen.

In deze case is niet duidelijk aan te wijzen waardoor het contact tussen de hoofdpersoon en haar twee broers en schoonzussen is beschadigd. De invloed van de schoonzussen lijkt hier een cruciale rol te hebben gespeeld, maar ook de eigen verantwoordelijkheid van de hoofdpersoon moet niet worden uitgesloten. Netwerken worden namelijk moegestreden wanneer zij oprechte steun willen bieden aan dierbaren. Maar als dierbaren hier afwijzend tegenover staan of voortdurend vervallen in destructief gedrag, neemt de bereidwilligheid om te helpen af. Een conferentie kan daarentegen, zoals uit deze case blijkt, wel bijdragen aan het inzichtelijk maken van wie steun kan worden ontleend. Wat in de geschetste case nodig lijkt is een persoon uit het netwerk die als mediator kan optreden wanneer conflicten tijdens de conferentie uit de hand (dreigen te) lopen en kan voorkomen dat informele hulp nadien wordt opgezegd.

De vuile was niet buiten willen hangen

Schaamte is in bijna elke case een terugkerend patroon, het belemmert de totstandkoming van een EK-c, maar vormt als deze doorgaat ook een beschermende factor (zie ook De Jong & Schout, 2012a). Naast schaamte speelt ook trots een rol, zoals duidelijk wordt in case 12. Het betreft een bejaard echtpaar dat nog steeds een eigen bedrijf runt. Hun zoon zou dit bedrijf hebben overgenomen, maar is vijftien jaar geleden onverwachts overleden. Het echtpaar is fysiek niet meer in staat om het werk te verrichten, maar is ook niet bereid om het bedrijf los te laten. Ondertussen is er sprake van achterstallig onderhoud en hoog opgelopen schulden die niet kunnen worden afgelost door middel van hun AOW-uitkering. Het echtpaar zit maatschappelijk gezien op een glijdende schaal naar beneden. Een EK-c werd aangevraagd om het tij te keren. De maatschappelijk werker die kort voor de conferentie bemoeienis met de case kreeg, vertelt als volgt over hoe de verwijzing tot stand kwam:

In overleg met collega's hebben we gezegd: een Eigen Kracht-conferentie is wel iets. Toen zijn we op huisbezoek geweest en heb ik het uitgelegd. Er was weerstand. Het is een hele trotse man, hij heeft aanzien in de gemeenschap. Niemand was tot dan toe op de hoogte van de eigenlijke problemen. En dat wilde hij ook niet, dat was zo'n afgang. Dan steekt hij de boel nog liever in de hens. Maar we hebben het erover gehad en dat was op dat moment de enige optie die er was.

OGENSCHIJNLIJK MISLUKTE EIGEN KRACHT-CONFERENTIES BIJ MENSEN MET BEPERKTE HULPBRONNEN

De conferentie die op gang werd gebracht bestond uit drie bijeenkomsten. De meningen waren verdeeld over of er wel voor een juiste samenstelling was gekozen. Deelnemers die zich onder de emotioneel betrokkenen scharden uitten namelijk kritiek op andere deelnemers die participeerden omdat zij een persoonlijk belang hadden:

De groep was niet goed samengesteld, ze hadden andere belangen. Het was geen kwestie van vrienden rond de familie K., maar belanghebbenden. [...] Er zaten mensen bij die geld tegoed hadden van de familie.

Na de derde bijeenkomst bleek dat de conferentie geen succesvol plan zou opleveren. Het echtpaar was niet bereid om het bedrijf op te geven: ze wilden doorgaan met iets wat in de ogen van omstanders niet realistisch was, en gingen er zelfs vanuit dat de mensen en instanties die tot dan toe financieel hadden bijgesprongen dit zouden voortzetten. Het echtpaar dreigde zelfs zich te suïcideren als overgegaan zou worden op onteigening. Een tweede emotioneel betrokkene typeerde de uitkomst van de conferentie als volgt:

Op zich is de conferentie wel goed afgelopen, maar het doel is niet behaald. Dat geeft meteen al een punt van kritiek, want er moet beter geformuleerd worden: wat is het doel en wat is de vraag? En dat was niet goed duidelijk. Achteraf kwam de aap uit de mouw: het ging om geld.

Het blijkt in deze case dat als belangen zo met elkaar botsen, het moeilijk is om tot een werkbaar plan te komen. Het netwerk, met al zijn goede bedoelingen, durft de zaak niet op de spits te drijven waardoor pijnlijke besluiten voor het echtpaar niet worden genomen. Het netwerk raakt uiteindelijk lamgeslagen en valt na de conferentie als een kaartenhuis in elkaar.

Er kunnen drie opmerkelijke neveneffecten in deze case worden aangewezen, hoewel afgevraagd mag worden of deze positief zijn. Na drie bijeenkomsten realiseerde het netwerk zich dat hun adviezen door het echtpaar in de wind werden geslagen en dat zij zich niet schuldig hoefden te voelen dat er geen vooruitgang werd geboekt. Het afwijzen van deze oprechte hulp werd zelfs getypeerd als "een muur van onwil". Daarnaast maakten de bijeenkomsten duidelijk dat het gat tussen wat het echtpaar wilde en wat er (voor de wet) mogelijk is onoverbrugbaar was. Omdat ze niet de kans grepen om zelf tot een plan te komen had de maatschappelijk werker een legitieme reden om dwangmaatregelen toe te passen. Met andere woorden, het echtpaar had in ieder geval de mogelijkheid om zelf een plan te formuleren voordat de instanties zouden ingrijpen.

Initiatiefloosheid en verlamming; perspectieven die lijnrecht tegenover elkaar staan

In meerdere cases toonden hoofdpersonen en hun netwerk voorafgaand aan de conferentie een gebrek aan initiatief en waren instanties verlamd om creatieve hulp te verlenen. Een EK-c werd als laatste strohalm ingezet om een dreigende ondertoezichtstelling of huisuitzetting af te wenden. Dat een conferentie in de voorbereiding strandt of de uitvoering van het plan doodbloedt, is duidelijk zichtbaar in de cases rondom drie multiprobleem gezinnen (case 1, 5 en 13). In deze cases wachten alle partijen – de gezinnen, EK-coördinatoren, gezinsvoogden – af en ondernemen geen actie. In case 5 zelfs zo sterk dat het niet tot een conferentie komt. Er is geen consensus te bereiken tussen de partijen om de onveiligheid van de kinderen af te wenden. In zowel case 5 als 13 houden de gezinsvoogden zich buiten de organisatie van de conferentie en zijn onbereikbaar, eveneens voor de onderzoekers. Ondanks dat de casemanager van de verslavingszorg in case 13 wel haar medewerking verleende, was de jeugdzorgmedewerker niet bereid om aan het proces van de conferentie deel te nemen, hoewel juist zij een uithuisplaatsing van de twaalfjarige zoon in gang had gezet. De coördinator vertelt hierover:

Jeugdzorg heeft vanaf het begin geen medewerking willen verlenen en dat heb ik heel jammer gevonden, omdat dat toch een spil is, een belangrijk onderdeel binnen dit geheel. Dat heb ik wel als een gemis gezien.

In de drie cases is een langdurige geschiedenis met uiteenlopende hulpverleningsinstanties te ontwarren. Hulpverleners bemoeiden zich met de gezinnen, niet omdat de gezinnen zelf aan de bel trokken, veelal waren het familieleden (in case 1 en 5) en burens (case 13) die melding maakten van onveilige situaties. De gezinnen zijn zodoende gewend geraakt aan de situatie en passief geworden zelf actie te ondernemen. Aan de andere kant zijn de instanties verlamd om *die* zorg te verlenen die de gezinnen juist nodig hebben om het gevaar af te wenden en de leefsituatie te verbeteren. Met dreigende ondertoezichtstellingen en uithuisplaatsingen tot gevolg.

Een gebrek aan initiatief wordt ook waargenomen in de vier cases die betrekking hebben op overlastproblematiek in woonbuurten en wijken (case 8, 9, 11 en 14), echter vanuit een ander perspectief. In de drie cases zijn één of meerdere partijen de oorzaak van de overlast. Burens en omstanders durven de overlastgevers niet op hun gedrag aan te spreken, instanties weten zich geen raad met de ontstane situatie. We lichten case 14 toe omtrent een ruzie tussen twee burens in een

OGENSCHIJNLIJK MISLUKTE EIGEN KRACHT-CONFERENTIES BIJ MENSEN MET BEPERKTE HULPBRONNEN

portiek waar meerdere omwonenden ernstige hinder van ondervonden. De coördinator kon de veiligheid niet waarborgen (wijkagenten konden niet participeren) zodat hij besloot de conferentie af te blazen. Ondanks de lof die de bewoners voor de activiteiten van de coördinator tot dan toe hadden, waren zij niet te spreken over de abrupte afgelasting en de manier hoe ze hiervan op de hoogte werden gebracht, namelijk per brief. Een interviewfragment met een bewoner maakt dit duidelijk:

We hebben een brief op de mat gekregen dat de conferentie niet doorging. Maar waarom? Het blijft een raadsel, voor ons.

Bewoners stonden "paf" van deze afhandeling. Dit heeft de beeldvorming van Eigen Kracht-conferenties geen goed gedaan.

In de geanalyseerde cases had de reguliere hulpverlening voorafgaand aan de conferentie weinig tot geen succes. Een veelgehoorde opmerking is hiervoor illustrerend:

Laten we maar een EK-c proberen, al het andere wou toch niet.

In deze cases was de hulpverlening verlamd en toonden de hoofdpersonen, inclusief hun netwerk, een gebrek aan initiatief. In dergelijke omstandigheden wordt het organiseren van een conferentie gefrustreerd zodat deze in de voorbereiding afketst of geen succesvolle uitkomst oplevert met als gevolg een plan dat lastig is te implementeren. Deelnemers van de conferentie zijn nadien onvoldoende intrinsiek gemotiveerd om de omstandigheden naar eigen hand te zetten.

Het perspectief van professionals staat soms lijnrecht tegenover dat van de hoofdpersonen en het netwerk. Op de vraag of de hulpverlener van de verslaafde man uit case 3 van mening is dat het doel van de conferentie is bereikt, antwoordt hij als volgt:

Ik denk nee, omdat eigenlijk wat er gebeurt, is precies wat je niet moet doen vanuit hulpverleningsgedachte. [...] Hij wil dat er voor hem gezorgd wordt. Wat gaan ze doen al die burens? Ze gaan voor hem zorgen. [...] Het was dan wel eigen kracht, maar het was meer de kracht van de burens dan van J.

De hoofdpersoon in deze case ervaart door de conferentie juist een toename van eigen kracht. Voorafgaand aan de conferentie geeft hij aan de mate van zijn eigen kracht een rapportcijfer 8, na de conferentie zelfs een 10. Eenzelfde patroon wordt ook in case 4 en 15 waargenomen:

hoofdpersonen zijn positiever over de toename van hun eigen kracht terwijl het sociaal netwerk en professionals zich sceptischer tonen. Heeft dit te maken met trots (het is per definitie “hun” plan) en daarom niet willen toegeven dat de uitwerking van het plan mislukt (waar je je dan wederom voor zou moeten schamen)? Met andere woorden, is er sprake van cognitieve dissonantie? Of ervaren hoofdpersonen een toename van eigen kracht doordat zij door de conferentie een stem krijgen? Dit laatste is wellicht het geval in case 1 en 13 rondom multiprobleemgezinnen. Doordat een conferentie wordt ingezet hebben de gezinnen met behulp van hun netwerk zelf de mogelijkheid om een dreigende ondertoezichtstelling of uithuisplaatsing van een kind af te wenden. Ook in drie buurtconferenties (8, 11 en 14) krijgen mensen een stem. In dit geval buurtgenoten van partijen die overlast veroorzaken. Voorafgaand aan de conferentie waren ze niet verenigd en durfden ze uit angst hun ongenoegens met betrekking tot de overlastveroorzakende partij niet uit te spreken. De conferenties bundelden hun stemmen zodat zij een krachtiger signaal konden geven naar de instanties over hun ongenoegens. Het is aannemelijk dat hoofdpersonen en buurtgenoten een toename van de eigen kracht ervaren omdat ze door de conferentie een stem krijgen (vergelijk Ney, Stoltz & Maloney, 2011).

Heil zoeken in de reguliere hulpverlening

Wanneer contacten zijn verwaterd of beschadigd en door een gebrek aan wederkerigheid en erkenning niet moedwillig zijn te participeren in een conferentie en initiatiefloosheid en verlamming optreden, wordt snel in oude zekerheden vervallen. Vaak is dat wederom het heil wordt gezocht in de reguliere hulpverlening. Voor de hulpverlening hoef je je niet te schamen. Ook hoef je je niet schuldig te voelen als je ze belast met jouw sores. Het oordeel van hulpverleners komt daarnaast minder hard aan dan dat van familie en vrienden, zoals blijkt uit een interviewfragment met de verslaafde vrouw uit case 10:

Ik kan het beter hebben als een stichting dat doet, professionals. Dat wil niet zeggen dat mijn vrienden niet professioneel zijn. Maar die gedachte vond ik niet zo prettig. [...] Het is natuurlijk heel goed bedoeld allemaal, maar de gedachte alleen al, daar ben ik een beetje huiverig voor.

Het voortdurend teruggrijpen op de hulpverlening wordt een vicieuze cirkel: het is een leven van crisis naar crisis waarin zolang informele hulp wordt afgewezen, telkens een beroep wordt gedaan op professionele zorg. Een OGGz-deskundige die participeerde in de member check van case 10 verwoordt dit als volgt:

OGENSCHIJNLIJK MISLUKTE EIGEN KRACHT-CONFERENTIES BIJ MENSEN MET BEPERKTE HULPBRONNEN

Je vindt het vast niet goed dat ik me als een prostituee laat misbruiken om jou daarmee de afgrond in te werken.

De professional wil hiermee cliënten bewust maken dat het niet een vanzelfsprekend recht is om voortdurend terug te vallen op (dure) hulpverlening.

Ogenschijnlijk mislukte conferenties met opmerkelijke neveneffecten

De vijftien conferenties lijken mislukt, maar leveren ondanks dat ze als laatste redmiddel zijn ingezet toch het volgende op (zie ook tabel 2, in de "supplementary"). De (voorbereidingen op een) EK-c:

- legt de communicatiepatronen in netwerken bloot;
- laat de hoofdpersoon inzien aan wie wel en wie niet steun kan worden ontleend;
- biedt inzicht aan het sociaal netwerk in hoeverre hun hulp door de hoofdpersoon op waarde wordt geschat;
- geeft de hulpverlening het inzicht dat de hoofdpersoon met hulp van zijn of haar netwerk niet in staat is de dreigende situatie af te wenden;
- laat zien dat er een te groot gat bestaat tussen dat wat de hoofdpersoon wil en dat wat daadwerkelijk (voor de wet) mogelijk is;
- verleent de hulpverlening legitimiteit om dwangmaatregelen toe te passen als de conferentie geen geslaagd plan oplevert en de dreigende situatie niet wordt afgewend;
- geeft mensen een stem.

De kring rondom de hoofdpersonen blijft echter klein, beschadigde en verwaterde contacten worden niet door één enkele conferentie hersteld. De cases laten zien dat hoofdpersonen onvoldoende in beweging komen door het uitblijven van drang en doordat beperkte kaders worden gesteld. Professionals komen dan ook snel weer in beeld.

DISCUSSIE

Het doel van dit artikel is om lessen te trekken uit vijftien ogenschijnlijk mislukte EK-c's. Wanneer een conferentie wordt ingezet als laatste middel in situaties waar de hulpverlening zelf reeds faalde, dan kan hier beperkt succes van worden verwacht. Voor een succesvolle uitkomst van

EK-c's is het doorbreken van initiatiefloosheid cruciaal. Lukt dit niet dan zullen na de conferentie (als het hier al tot komt) de herstelde, maar nog steeds broze, contacten wederom afbrokkelen. Naast het netwerk bestaat dan ook het risico dat professionals gedesillusioneerd raken (vergelijk Schout *et al.*, 2011; Sousa & Rodrigues, 2012). Twijfels over de duurzaamheid van het tijdens de conferentie opgestelde plan worden in meerdere case studies geuit. Door het inzetten van een enkele conferentie worden mensen met beperkte hulpbronnen niet direct krachtig. Ze zullen dan ook niet snel zelf verantwoordelijkheid nemen voor het implementeren en evalueren van het plan. Onze bevindingen laten zien dat er meer nodig is.

Doordat wederkerigheid tussen hoofdpersonen en het sociaal netwerk niet op gang komt en waardering voor steun uitblijft, brokkelen na conferenties broze contacten snel af en wordt wederom het heil gezocht in de hulpverlening. De kring groter maken is één van de doelen van een Eigen Kracht-conferentie. Uit de vijftien cases blijkt dat een enkele conferentie contacten tussen cliënten en hun netwerk niet duurzaam helpt herstellen en daardoor geen vooruitgang wordt geboekt. De binding binnen het netwerk blijft zwak. Is de OGGz-doelgroep gebaat bij een eenzijdige nadruk op contactherstel wanneer hier weinig winst mee te behalen valt? Wellicht zijn verbindingen met andere netwerken nodig om de leefwereld van de cliënt open te breken zodat zich nieuwe kansen aanbieden. OGGz-clieënten hebben zowel baat bij herstel van contacten als het slaan van bruggen naar nieuwe netwerken. Maar wie moet dat doen? De Eigen Kracht-coördinator, de hulpverlener? Onze analyse maakt het aannemelijk dat een persoon geboden is die zowel de verbindende schakel vormt binnen het formele netwerk als bruggen kan slaan naar andere netwerken.

Een tussenoplossing komt van Sousa en Rodrigues (2009). Zij beschrijven een *family manager*: een persoon uit het sociaal netwerk van de hoofdpersoon die als verbindingsschakel functioneert tussen de leefwereld van de cliënt en de systeemwereld van de hulpverlening. Een family manager kan volgens Sousa en Rodrigues (2009) voorkomen dat professionals grijpen naar oude reflexen, zoals het dreigen met dwangmaatregelen, en dat informele hulp wordt opgezegd of doodbloedt zodra hoofdpersonen terugvallen in destructief gedrag. Het is per definitie een mediator en bruggenbouwer. Mogelijk is dit de persoon die de leefwereld van de cliënt helpt openbreken zodat zich nieuwe kansen aandienen. Er is alle reden voor vervolgonderzoek naar ervaringen met rol- en taakverdelingen tussen Eigen Kracht-coördinatoren, hulpverleners en family managers.

Beperkingen van het onderzoek

Een beperking van dit onderzoek, dat tegelijkertijd vele voordelen met zich meedraagt, is dat interviews zijn uitgevoerd met behulp van 30 studenten van de Hanzehogeschool Groningen.

OGENSCHIJNLIJK MISLUKTE EIGEN KRACHT-CONFERENTIES BIJ MENSEN MET BEPERKTE HULPBRONNEN

Daardoor was het mogelijk iedere deelnemer van de conferenties te benaderen voor een interview. Tegelijkertijd kunnen vraagtekens worden gezet bij de uitkomsten van de verschillende case studies, omdat er verschil is in de interviewvaardigheden van de studenten. Dit hebben we getracht op te vangen door studenten voorafgaand aan het veldonderzoek te trainen en ze gedurende de dataverzameling en -analyse intensief te begeleiden.

De methodologische kwaliteit van de meta-analyse wordt bepaald door het bereiken van inhoudelijke verzadiging (Guba & Lincoln, 1989; Guest, Bunce & Johnson, 2006; Small, 2009). De bedoeling was om met de dataverzameling door te gaan totdat zich geen nieuwe patronen meer voordeden. Dit is deels gelukt doordat patronen in meerdere cases optraden. Zouden we nieuwe case studies analyseren, dan vinden we waarschijnlijk nieuwe patronen. We verwachten echter de in de resultatensectie besproken patronen ook in toekomstige cases waar te nemen als er geen lessen worden getrokken uit de cases die we hebben geanalyseerd.

TOT BESLUIT

Wat kunnen we leren van Eigen Kracht-conferenties die als laatste redmiddel worden ingezet bij mensen met beperkte hulpbronnen? De in dit artikel beschreven conferenties werden door het sociaal netwerk, professionals en in enkele gevallen hoofdpersonen als mislukt aangemerkt, terwijl de hulpverlening voorafgaand aan de conferentie ook niet wist te slagen. Een conferentie die niet het gewenste plan oplevert kan wel opmerkelijke neveneffecten teweegbrengen (zie tabel 2 in de "supplementary"). Een les voor coördinatoren en professionals is dan ook opmerkzaam te worden voor deze effecten en ze te articuleren. Een andere les is dat initiatiefloosheid en verlamming moeilijk door één enkele conferentie zijn te doorbreken. Het is aannemelijk dat er in een te kleine vijver wordt gevist en dat uitbreiding van de kring met vooral hulpbronnen van buiten de eigen kring een mogelijkheid is om vooruitgang te boeken met deze doelgroep. Wie dit op zich moet nemen – coördinator, hulpverlener of beiden – is een vraag. Gedacht kan worden aan een family manager: een sterk persoon uit het eigen netwerk die na de EK-c helpt contacten binnen netwerk te versterken én verbindingen kan leggen met nieuwe actoren.

REFERENTIES

Beek, F. van, & Muntendam, M. (2011). *De Kleine Gids. Eigen Kracht-Conferentie 2011* [The Little Guide Book. Family Group Conferencing 2011]. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

- Boeije, H. (2002). A purposeful approach to the constant comparative method in the analysis of qualitative interviews. *Quality & Quantity*, 36(4), 391–409.
- Guba, E.G., & Lincoln, Y.S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. Newbury Park, CA: SAGE Publications.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82.
- Hayes, D., & Houston, S. (2007). "Lifeworld", "system" and family group conferences: Habermas's contribution to discourse in child protection. *British Journal of Social Work*, 37(6), 987–1006.
- Hemert, H.M. van, & Wolf, J.R.L.M. (2011). Wat is OGGz? [What is public mental health care?]. *Epidemiologisch bulletin*, 46(2/3), 14–22.
- Jong, G. de, & Schout, G. (2011). Family group conferences in public mental health care: An exploration of opportunities. *International Journal of Mental Health Nursing*, 20(1), 63–74.
- Jong, G. de, & Schout, G. (2012a). Breaking through marginalisation in public mental health care with Family Group Conferencing: Shame as risk and protective factor. Retrieved on 18 April, 2012, <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/early/2012/04/18/bjsw.bcs050.abstract>.
- Jong, G. de, & Schout, G. (2012b). Researching the applicability of Family Group Conferencing in public mental health care. Retrieved on 17 February, 2012, <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/early/2012/02/17/bjsw.bcs006.abstract>.
- Jong, G. de, & Schout, G. (2012c). Eigen Kracht-conferenties voor groepen in de openbare geestelijke gezondheidszorg [Family Group Conferencing for groups and neighbourhoods in public mental health care]. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 21(3), 44–62.
- Knot-Dickscheit, J., Tausendfreund, T., & Knorth, E. J. (2011). Intensieve Pedagogische Thuishulp voor multiprobleemgezinnen: Een kijkje achter de schermen [Intensive pedagogical home support for multi-problem families: A look behind the scenes]. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 50(11), 497–510.
- Linders, L. (2010). *De Betekenis van Nabijheid: Een Onderzoek naar Informele Zorg in een Volksbuurt* [The Meaning of Proximity: A Study of Informal Care in a Neighbourhood]. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Morris, K. (2012). Thinking family? The complexities for family engagement in care and protection. *British Journal of Social Work*, 42(5), 906–920.
- Nederlands Jeugdinstituut (n.d.). Dossier Multiprobleemgezinnen: Definitie [Case Multi-Problem Families: Definition]. Retrieved on 21 June, 2012, <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/09/644.html>.

- Ney, T., Stoltz, J.A., & Maloney, M. (2011). Voice, power, and discourse: Experiences of FGC participants in the context of child protection. *Journal of Social Work, 13*(2), 184–202.
- Pennell, J., Edwards, M., & Burford, G. (2010). Expedited family group engagement and child permanency. *Children and Youth Services Review, 32*(7), 1012–1019.
- Poortinga, W. (2006). Social relations or social capital? Individual and community health effects of bonding social capital. *Social Science & Medicine, 63*(1), 255–270.
- Schout, G., Jong, G. de, & Zeelen, J. (2010). Establishing contact and gaining trust: An exploratory study of care avoidance. *Journal of Advanced Nursing, 66*(2), 324–333.
- Schout, G., Jong, G. de, & Zeelen, J. (2011). Beyond care avoidance and care paralysis: Theorizing public mental health care. *Sociology, 45*(4), 665–681.
- Small, M. L. (2009). “How many cases do I need?”: On science and the logic of case selection in field-based research. *Ethnography, 10*(1), 5–38.
- Sousa, L., & Eusébio, C. (2007). When multi-problem poor individuals' myths meet social services myths. *Journal of Social Work, 7*(2), 217–237.
- Sousa, L., & Rodrigues, S. (2009). Linking formal and informal support in multiproblem low-income families: The role of the family manager. *Journal of Community Psychology, 37*(5), 649–662.
- Sousa, L., & Rodrigues, S. (2012). The collaborative professional: Towards empowering vulnerable families. *Journal of Social Work Practice: Psychotherapeutic Approaches in Health, Welfare and the Community, 26*(4), 411–425.
- Wang, E.W., Lambert, M.C., Johnson, L.E., Boudreau, B., Breidenbach, R., & Baumann, D. (2012). Expediting permanent placement from foster care systems: The role of family group decision-making. *Children and Youth Services Review, 34*(4), 845–850.